

تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری و تأثیر آن بر کیفیت مکان

(مطالعه موردی: شهر آذرشهر)

علی حسینی* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران
حامد رمضان‌پور - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران
حسن آشوری - دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

تأیید مقاله: ۱۳۹۹/۱۱/۰۹

پذیرش مقاله: ۱۳۹۹/۰۵/۰۳

چکیده

جهان شهری‌تر شده است که این شهری‌شدن بر الزامات کیفیت زیست‌بشری تأکید می‌کند. ناتوانی در تأمین ابعاد مختلف زندگی شهری تأثیرات مهمی بر رفاه زیستی شهروندان دارد. بسیاری از ناتوانی‌ها ناشی از شیوه سنتی مدیریت شهری است. رویکردهای گوناگونی در عرصه مدیریت شهری مطرح شده است که حکمروایی شهری، از مطرح‌ترین آن‌هاست. حکمروایی جایگزینی برای روش‌های سنتی مدیریت و حکمرانی به‌شمار می‌آید. در این مقاله، به تحلیل نقش شاخص‌های حکمروایی در آذرشهر پرداخته شده است. برای ارزیابی تأثیر این شاخص‌ها بر کیفیت زندگی، از آمار توصیفی و استنباطی شامل t تک‌نمونه‌ای و تحلیل واریانس یک‌طرفه استفاده شد. همچنین ضریب رگرسیون چندمتغیره برای تحلیل تأثیر عملکرد شاخص‌های حکمروایی شهری در کیفیت مکانی شهری به‌کار گرفته شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، از نظر شهروندان شاخص‌های کارایی و اثربخشی و همچنین مسئولیت‌پذیری وضعیت بهتری دارند. با توجه به سطح معناداری آزمون و نیز کرانه‌های بالا و پایین سطح اطمینان، پاسخ‌دهندگان در آذرشهر اثرگذاری متغیرها بر حکمروایی را تأیید کرده‌اند. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه با آزمون‌های تعقیبی دانکن و توکی برای مقایسه وضعیت شاخص‌ها نیز، وضعیت بهتر و مطلوب‌تر دو شاخص کارایی - اثربخشی و همچنین مسئولیت‌پذیری را نشان می‌دهد. با استفاده از ضریب رگرسیون تأثیر هرکدام از شاخص‌های حکمروایی در کیفیت مکانی شهری سنجیده شد و نتایج نشان داد میان حکمروایی خوب شهری و کیفیت مکانی رابطه معناداری وجود دارد. شاخص پاسخگویی و شفافیت بیشتر و مشارکت کمترین تأثیر را بر کیفیت مکانی دارند. نتایج پژوهش می‌تواند درک بهتری از مورد مطالعه را برای مدیران شهری فراهم کند تا با در نظر گرفتن این تحلیل‌ها در تصمیم‌گیری‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری عملکرد بهتری داشته باشند. مدل حکمروایی موفق با در نظر گرفتن علمی متغیرها در شهرها و بهبود عملکرد و به‌کارگیری اصولی آن می‌تواند موجب بهبود محیط‌های شهری شود.

واژه‌های کلیدی: حکمروایی شهری، کیفیت مکان، مدیریت شهری، آذرشهر.

مقدمه

شهرها نیروی محرکه رشد اقتصادی و تأمین‌کننده اشتغال و خدمات مختلف هستند و امیدبخش ارتقای کیفیت محیطی و زندگی محسوب می‌شوند. در عین حال تهدیدی برای منابع اکولوژیک شهری به‌شمار می‌روند که این امر امکانات شهر را محدود می‌کند (Hosseini et al., 2016). در سال ۲۰۱۸ حدود ۵۵ درصد مردم جهان در مراکز شهری ساکن بودند. همچنین تمایل به افزایش در دهه‌های آینده وجود دارد و به افزایش مستمر و تدریجی جمعیت جهان ساکن مراکز شهری منجر می‌شود؛ به طوری که تا سال ۲۰۵۰ جمعیت شهری به ۶۸ درصد افزایش خواهد یافت (United Nations, 2019). ناتوانی بسیاری از شهرها در تأمین کار، مسکن و خدمات متناسب با افزایش جمعیت، سبب شهرنشینی لجام‌گسیخته‌ای می‌شود که پیامدهای مهمی برای کیفیت زیست و ثبات اجتماعی شهرها دارد (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۶۰۰). بیشتر این مشکلات در سطح بالاتری شکل می‌گیرد؛ از این‌رو نبود متولی خاصی برای رسیدگی به این مشکلات، موجب حادث شدن آن می‌شود (صرافی و همکاران، ۱۳۹۶: ۴۰)؛ چراکه اگر شهرها به‌خوبی مدیریت شوند، فرصت‌های مهمی را برای توسعه اقتصادی و اجتماعی فراهم می‌کنند (حسینی، ۱۳۹۵: ۴۴)؛ بنابراین مدیران شهری باید از فرصت‌های جدیدی که به تحلیل یکپارچه مشکلات شهری و در نتیجه راه‌حل‌های یکپارچه منجر خواهد شد، بهره بگیرند (Van Dijk, 2006: 1). در این زمینه، الگوهای جدید زندگی در جامعه، نیازمند فرایندهای نوآورانه و خلاقیت در مدیریت شهری است (De Guimarães et al., 2020: 4). در طول چند دهه اخیر، رویکردهای گوناگونی در عرصه مدیریت شهری مطرح شده است که حکمروایی خوب شهری، از مطرح‌ترین آن‌هاست. در حال حاضر، این الگو در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی، بهترین راه خروج از بن‌بست فقر و توسعه‌نیافتگی شهرها تلقی می‌شود (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۷: ۹۴). حکمروایی اصول فعلی دولت از بالا به پایین حکمرانی جهانی را به چالش می‌کشد و بر نقش محلی متمرکز می‌شود تا حاکمیت شهری را در برابر نیازهای مردم پاسخگوتر کند (Korosteleva and Flockhart, 2020: 153). در حال حاضر، این رویکرد به‌عنوان مؤثرترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت شهر شناخته می‌شود. هدف‌گذاری اصلی در حکمروایی خوب، حرکت و گذار از ساختارهای متمرکز و سلسله‌مراتبی به طرف رویکرد مشارکتی با سازمان‌های اجتماعی و بازیگران غیردولتی از جمله بخش خصوصی است (Cento Bull and Jones, 2006: 77). در واقع مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری، یک مجموعه ساختار به‌هم‌وابسته است که بهبود در وضعیت هر کدام به بهبود در شرایط مؤلفه دیگر وابسته است. برای ارتقای وضعیت حکمروایی در مدیریت شهری باید توجه داشت که تنها با نگاه به این موضوع نتیجه مورد انتظار حاصل نخواهد شد (طاهر موسوی و قره‌داغی، ۱۳۹۹: ۳۶).

رویکرد حکمروایی به نقش‌آفرینی فعال شهروندان در عرصه تصمیم‌گیری‌های شهری منجر می‌شود و این امکان را برای مدیران فراهم می‌کند تا با به‌کارگیری ظرفیت کنشگران، مشکلات را به‌صورت مناسب‌تر و بهینه‌تر بشناسند و رفع کنند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۱). یکی از انگیزه‌های اصلی پژوهش‌های حکمروایی شهری در کشورهای در حال توسعه، رشد شتابان جمعیت شهرهاست. رشد بی‌سابقه شهرنشینی، محدودیت‌های فیزیکی شهرها را گسترش داده و توسعه کیفی را تضعیف کرده است (احدنژاد و همکاران، ۱۳۹۶: ۲). در جوامعی که براساس نظام متمرکز اداره می‌شوند، شهرها بدون در نظر گرفتن جایگاه سایر گروه‌های شهری به‌ویژه شهروندان و به شیوه‌ای متمرکز اداره شده‌اند. در این جوامع، حکومت‌های

محلی به‌طور کامل شکل نگرفتند و به‌دلیل تمرکز مدیریتی با مشکلات متعدد اجتماعی-اقتصادی، آلودگی‌های محیط‌زیستی، مسکن نامناسب و کمبود زیرساخت‌ها و غیره در شهرها روبه‌رو هستند. مدیریت شهری در این‌گونه جوامع به دلایل متعدد انسجام و هماهنگی لازم را در اداره امور شهرها ندارد (هایل‌مقدم و نوری‌کرمانی، ۱۳۹۷: ۲۷۱). به‌طوری‌که نیاز به چاره‌جویی ریشه‌ای این مشکلات و حرکت به‌سوی چشم‌اندازی مطلوب را اجتناب‌ناپذیر کرده است. شهرداری‌ها که عنصر مرکزی و اصلی نظام مدیریت شهرها هستند، هیچ‌گاه استقلال قانونی نداشتند مدل مدیریت شهری، یکی از موضوعات کلیدی در ارتباط با نحوه اداره شهرها است. تاکنون مدل شورا-مدیر شهر، رایج‌ترین مدل مدیریت شهری بوده است (آخوندی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۳۵). تمرکزگرایی در ساختار مدیریتی کشور، به محدودیت اختیارات مدیریت شهری در موضوعات شهری منجر شده است. بررسی وظایف رسمی عناصر مدیریت شهری و قلمرو فضایی آن‌ها حاکی از ناهماهنگی‌ها و تفرق‌هایی در ساختار مدیریت شهری است. این تفرق‌ها در عرصه هدایت و کنترل تحولات کالبدی-فضایی شهرها در حوزه‌های مدیریتی، سیاسی، قلمرویی و سیاستی مطرح می‌شود (لاله‌پور و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۵).

در آذرشهر علاوه بر مسائل شهری و رویکردهای تدوین‌شده از بالا به پایین و اجرای دستوری برنامه‌ها، مسائلی چون نبود مدیریت واحد شهر و شیوه مدیریت شهر سبب رشد نامتوازن شهر شده است؛ از این‌رو یکی از ابعاد مهمی که بر کیفیت مکانی و محیطی و به‌تبع آن کیفیت زندگی شهروندان اثر می‌گذارد، شیوه مدیریت شهر است؛ بنابراین هدف این پژوهش تحلیل شاخص‌های حکمروایی شهری در آذرشهر برای تبیین بهتر ابعاد مختلف آن بوده است تا درک بهتری از شرایط مدیران و سیاست‌گذاران شهری صورت بگیرد و جایگاه آنان در شهر از منظر شهروندان درک شود و این امر بتواند در راستای رفع کاستی در بدنه ساختاری و اجرایی گام مؤثر باشد و موجبات توسعه و کیفیت مکانی در ابعاد مختلفی چون اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و غیره را در شهر فراهم آورد.

مبانی نظری

توسعه شتابان شهرنشینی در قرن حاضر، دولت‌ها را برای اداره شهرها با چالش‌های تازه‌ای روبه‌رو کرده است؛ به‌طوری‌که امروزه مدیریت عقلایی و کارآمد بر شهرها از مهم‌ترین مسائل کشورهای جهان است (رهنمایی و کشاورز، ۱۳۸۹: ۲۳). سازمان‌های بین‌الملل حکمروایی خوب شهری را مشارکت همه شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها می‌دانند که نه تنها دولت، بلکه جامعه مدنی و بخش خصوصی را نیز شامل می‌شود (Robert et al., 2007: 967). مقامات محلی می‌توانند یک مقام مستقل برای تسهیل فرایند همکاری و مشارکت، ایجاد و انتخاب کنند (Morela et al., 2020: 174).

در اوایل قرن بیست‌ویکم رهبران کشورهای جهان طی قطعنامه‌ای، حکمروایی مطلوب را به‌عنوان راهبردی برای کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی پذیرفتند (دادور خانی، ۱۳۹۱: ۱۰۴). تحقق این راهبرد مستلزم مشارکت همه ذی‌نفعان و ذی‌نفعان در اداره امور شهر است. فرایندهای برنامه‌ریزی که مدیران شهر در چارچوب حکمروایی هدایت می‌کنند، سازوکارهای شفافیت و پاسخگویی را تضمین می‌کند. با این حال این امر در صورتی محقق می‌شود که مسئولان و شهروندان بتوانند از این سازوکارها به‌شکلی نتیجه‌بخش و مؤثر استفاده کنند (Markus and Krings, 2020: 1156). حکومت شهری باید پاسخگوی روندهای تغییر در شهر باشد، اقداماتش با مسائل شهری و تحول آن‌ها متناسب‌تر باشد،

در مقایسه با اجتماع مسئول و پاسخگوتر باشد و به‌عنوان بخش مهمی از نظام یادگیری اجتماعی بهتر عمل کند و در نهایت نقش مهمی در پیش‌بینی، کشف و استقبال از آینده ایفا کند. این فرایندها به وجود شبکه ارتباطات در داخل سازمان‌ها و اجتماع و نظام‌های سازمان‌های رسمی حکومت و نظام‌های برنامه‌ریزی آن و همچنین شبکه ارتباطات میان آن بسیار متکی هستند (حکمت‌نیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۵). به‌موجب این رویکرد در قالب فرایند مشارکتی توسعه، همه ذی‌نفعان شامل حکومت، بخش خصوصی و جامعه مدنی، وسایلی را برای حل مشکلات شهری فراهم می‌کنند. ائتلاف‌های شورایی و همچنین شهرداران حامی، برای حمایت نهادی قانون‌سازی می‌کنند. این عقیده که یک شهر می‌تواند کوچک شود، اما کیفیت محیطی و زندگی بهتری را برای ساکنانش فراهم کند، انکارناپذیر است. (Markus and Krings, 2020: 1156). در این الگو، مسئولیت اجرایی مستقیم مدیریت شهری کمتر می‌شود و امکان بیشتری برای برنامه‌ریزی و کنترل از پایین به بالا از سوی نهادهای خصوصی و مردمی فراهم می‌شود (زیاری و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۰). به‌طور کلی این رویکرد به کمک شبکه‌های پیچیده‌ای از روابط متقابل، از سوی بخش دولتی و خصوصی ایجاد می‌شود و نوعی بوروکراسی نامرئی را ایجاد می‌کند که مفهوم گسترده‌تری از مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی و شفافیت را در پی دارد (Taşan-Kok et al., 2020: 16).

حکروایی اصطلاح پیچیده‌ای است که به‌شکلی غیرمستقیم تمایل دارد ما را از دیدگاه اصلی و متمرکز حکومت، به سوی سیاست‌گذاری مشارکتی مبتنی بر شبکه سوق دهد (Lyall and Tait, 2019: 1135). یکی از ابزارهایی که جوامع پیشرفته برای توسعه اجتماعات خود از آن بهره می‌گیرند، استفاده از الگوی مطلوب مدیریتی، با عنوان الگوی حکمروایی خوب است (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۴). تعریف ساده حکمروایی شهری کیفیت روابط میان حکومت و شهروندان است (Sheng, 2010: 134). شاخص مشارکت در حکمروایی نقش بسزایی در هوشمندسازی شهر دارد. در این میان، چندین بازیگر نقش اصلی را در طراحی و اجرای ابتکار عمل‌های هوشمندسازی ایفا می‌کنند. همچنین نقش دولت، مردم و تشکل‌ها برای ایجاد همکاری‌ها ضروری است (Broccardo et al., 2019: 3). مفهوم حکمروایی به فرایند تصمیم‌گیری و فرایندی اشاره دارد که به کمک آن تصمیم‌گیری‌ها صورت می‌گیرد. در حکمروایی مطلوب سه نهاد دولت، جامعه مدنی و بخش خصوصی با یکدیگر همکاری می‌کنند تا شهر سالم، باکیفیت، با قابلیت زندگی بالا و توسعه پایدار شهری را شکل دهند. این سه نهاد، همان نهادهایی هستند که در نظریه رژیم شهری تحلیل شده‌اند (اکبری، ۱۳۸۵: ۱۵۲). دولت‌ها براساس ارزش عمومی، با مدیریت از بالا به پایین عمل می‌کنند. نگاه‌های وابسته به بخش خصوصی سودمحور هستند و تحت سازوکار بازار فعالیت می‌کنند. سازمان‌های اجتماعی و مدنی به صورت خودسازمان‌یافته و در جهت منافع جامعه اداره می‌شوند. شهروندان نه تنها شرکت‌کننده فردی نیستند، بلکه به صورت سازمان‌یافته نقش دارند (Yang, 2021: 57).

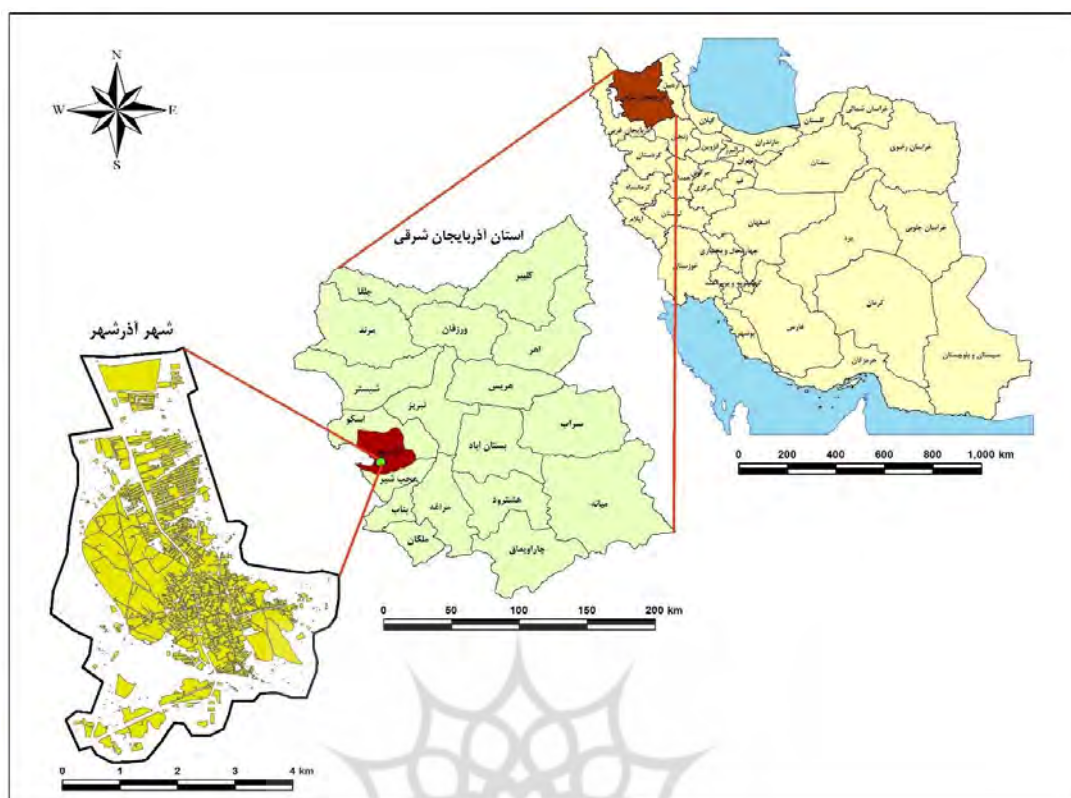
در سال اخیر، حکمروایی یک محصول جانبی، یا ابزاری برای حاکمیت نولیبرال محسوب شده و به حاکمیت نولیبرال پیوند خورده است (Joseph, 2013: 51). حکمروایی می‌تواند نتیجه کارآمدی نهادهای یک اجتماع باشد. اگر نهادها مناسب و مؤثر باشند، نتیجه حکمروایی باید خوب باشد (Gani and Duncan, 2007: 369). عناصری که نمایانگر حکمروایی هوشمند هستند، عبارت‌اند از شفافیت، همکاری، مشارکت، ارتباطات و مسئولیت‌پذیری (De Guimarães et al., 2019: 10).

7: 2020). در حوزه‌ای مانند کیفیت مکانی شهری، حکمروایی و رویکردهای دولتی باید در هم تنیده شوند تا هسته سخت دولت به‌شکلی فزاینده با لایه‌های نازک و بیرونی حکمروایی احاطه شود (Lyall and Tait, 2019: 1135). پس از مطرح‌شدن الگوی حکمروایی در جهان، بازنگری کلی در شیوه‌های حکومتی و مدیریتی کشورهای در حال توسعه ضرورت می‌یابد؛ زیرا با مشاهده مشکلات عدیده ناشی از شیوه‌های مدیریتی متمرکز می‌توان دریافت که برای دستیابی به توسعه منطقه‌ای و شهری، باید نهادهای محلی و مردمی را با مسئله مواجه کرد که این امر نیازمند ایجاد جوامع مدنی است (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۸۵: ۳). حکمروایی خوب توسعه لازمه مدیریت خوب شهری است؛ چراکه نوعی اعمال قدرت در مدیریت منابع اقتصادی و اجتماعی یک کشور برای توسعه محسوب می‌شود. براساس برنامه توسعه سازمان ملل، حکمروایی برای دستیابی به اهداف توسعه، مدیریت سیاسی و دولتی عاری از فساد است؛ بنابراین برای دستیابی به اهداف توسعه شهری، باید توجه ویژه‌ای به حاکمیت توسعه داشت (Bhaduri, 2020: 33). از سوی دیگر، این رویکرد شامل سازوکارها، فرایندها و مؤسساتی است که به کمک آن‌ها، شهروندان و گروه‌های مختلف ضمن ابراز علایق خویش، اختلاف‌نظرهای خود را تعدیل می‌کنند و به توافق نظر می‌رسند و در نتیجه براساس حقوق و تعهدات قانونی خود عمل می‌کنند؛ بنابراین حکمروایی مطلوب نه تنها به بهبود شاخص‌های پایداری در شهر، بلکه به ساخت فرایندهای خوب تصمیم‌گیری منجر می‌شود که عادلانه، منصفانه و شفاف باشند (de Oliveira et al., 2013: 141).

هدف نهایی مدیریت شهری، پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های مردم، رسیدگی به مشکلات اجتماع محلی و بهبود کیفیت مکان و محیط‌زیست شهروندان است. این رویکردی همکارانه است که بر تشریح مساعی برای حل مسائل و مشکلات اجتماع محلی و رسیدگی به چالش‌های شهرداری‌ها تکیه دارد (Carlton, 2014: 3-5). در حال حاضر، در این مورد که حکمروایی با بهبود مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی در ارتباط است، اتفاق نظر وجود دارد. می‌توان گفت حکمروایی مطلوب، مدیریت مؤثر جامعه به کمک تصمیم‌گیری‌ها و مؤسسات است که می‌تواند تأثیر بسیاری برای رفاه ملت داشته باشد و نه تنها رفاه اقتصادی، بلکه آزادی، حاکمیت قانون، حقوق بشر، امنیت و صلح را ترویج کند؛ بنابراین حکمروایی به مشکلات جمعی شهروندان پاسخ می‌دهد و نیازهایشان را به‌شکلی مناسب و پذیرفته برآورده می‌کند.

محدوده مورد مطالعه

آذرشهر یکی از شهرهای استان آذربایجان شرقی ایران است (شکل ۱). این شهر در حدود ۵۴ کیلومتری جنوب غربی تبریز واقع شده است. آذرشهر از نظر جمعیت رتبه ۹ را در میان شهرهای استان آذربایجان شرقی دارد. جمعیت آذرشهر براساس سرشماری ۱۳۹۵ تعداد ۴۴,۸۸۷ نفر و تعداد خانوارهای آن ۱۴,۳۴۳ بوده است. همچنین جمعیت فعال شاغل از نظر اقتصادی در سال ۱۳۹۵ براساس آمار ۳۱,۰۲۰ نفر است که از این میان ۴۳۶۱ نفر تحصیلات عالی دارند و ۳۴۲۵ نفر هم بیکار هستند. نرخ رشد جمعیتی این شهر ۰/۵ درصد و نرخ شهرنشینی آذرشهر در سال ۱۳۹۵، برابر ۶۷ درصد است. درصد باسوادی در شهرستان آذرشهر ۸۶/۷۳ است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). مدل شورا-مدیر شهر، رایج‌ترین مدل مدیریت شهری در آذرشهر است. همچنین شهردار را شورای شهر انتخاب می‌کند. تمرکزگرایی در ساختار مدیریتی کشور، به محدودیت اختیارات مدیریت شهری در موضوعات شهری منجر شده است.

شکل ۱. موقعیت آذرشهر در مقیاس‌های استانی و سرزمینی

روش پژوهش

پژوهش حاضر کاربردی و توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت اسنادی (کتابخانه‌ای) و پیمایشی (پرسشنامه) صورت گرفته است. در ابتدا مطالعات به روش اسنادی انجام شد. سپس اطلاعات لازم به روش میدانی و با استفاده از پرسشنامه گردآوری شدند. شاخص‌ها و متغیرهای حکمروایی شهری با استفاده از منابع مرتبط که به طور عمده به هشت شاخص (مشارکت، عدالت، کارایی و اثربخشی، قانونمندی، شفافیت، اجماع‌محوری، مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی) اشاره کرده بودند، برای این پژوهش در نظر گرفته شدند.

جامعه آماری این پژوهش، همه شهروندان آذرشهر بودند. حجم نمونه ۳۸۱ نفر بود که با استفاده از فرمول کوکران برآورد شد. نمونه‌گیری نیز به شیوه تصادفی صورت گرفت. قابلیت اعتبار پرسشنامه به کمک روایی محتوایی انجام گرفت. برای سنجش پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن ۰/۷۶۳ بود؛ بنابراین هم‌بستگی درونی متغیرها بالا و پایایی پرسشنامه مطلوب است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. آزمون‌های استفاده‌شده نیز شامل بهره‌گیری از درصد فراوانی، میانگین، انحراف معیار و واریانس برای تحلیل توصیفی متغیرها و همچنین آزمون t تک‌نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه و آزمون‌های تعقیبی دانکن و توکلی (به دلیل همگنی داده‌ها و حجم نمونه یکسان) بود تا اهداف مورد نظر این پژوهش (ارزیابی تأثیرات متغیرهای حکمروایی شهری و گروه‌بندی و تحلیل بهتر شاخص‌ها و مقایسه آن‌ها) حاصل شود. علاوه بر این ضریب رگرسیون چندمتغیره برای تحلیل تأثیر عملکرد شاخص‌های حکمروایی شهری بر متغیر وابسته کیفیت مکان استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

تحلیل آمار توصیفی جمعیت‌شناختی و متغیرهای حکمروایی شهری

نتایج حاصل از اطلاعات توصیفی گردآوری شده به کمک پیمایش میدانی نشان می‌دهد، ۵۷ درصد پاسخ‌دهندگان مجرد و ۴۳ درصد نیز متأهل بودند. همچنین ۶۴ درصد آن‌ها مرد و ۳۶ درصد زن بودند. از نظر تحصیلات ۴۷ درصد کارشناسی و ۳۰ درصد دیپلم، همچنین ۱۳ درصد کارشناسی ارشد و ۱۰ درصد زیردیپلم بودند. عمده پاسخ‌دهندگان (۳۷/۴ درصد) بیشتر از ۳۰ سال است که در این شهر ساکن هستند. این رقم برای ۲۰ تا ۳۰ سال به ترتیب ۳۲/۸ درصد، برای ۱۰ تا ۲۰ سال ۱۷/۶ درصد و افراد دارای کمتر از ۱۰ سال سابقه سکونت ۱۲/۲ درصد است. از منظر اشتغال، ۵۹ درصد آنان بیکار بودند. همچنین ۲۸ درصد شغل آزاد و ۸ درصد شغل دولتی داشتند و ۵ درصد نیز کشاورز بودند.

براساس نتایج جدول ۱ (شاخص مشارکت در متغیرهای تبادل نظر مدیران شهر در تصمیم‌گیری‌های مربوط به مسائل و مشکلات شهر با شهروندان، آگاهی لازم شهروندان برای مشارکت در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها و مؤثر بودن اعمال تصمیم‌های مردم در تهیه طرح‌های شهری) می‌توان گفت این متغیرها در وضعیت مناسبی قرار ندارد. دلیل این امر بی‌توجهی مدیران به خواسته‌های مردم و دلسردی شهروندان از همکاری با آن‌هاست. شبکه‌های اجتماعی می‌توانند در زمینه مشارکت نهادهای مدنی، تعاونی‌ها و بخش خصوصی در حکمروایی شهری و تأثیرات آن در محیط‌های شهری مؤثر باشند. در این‌گونه شبکه‌ها، طرح پیشنهادها و منطقی بودن از سوی شهروندان به صورت غیرمستقیم بوده است که نوعی مشارکت مدنی را نشان می‌دهد. با این حال باید زیرساخت‌های آن فراهم شود تا شاهد عملکرد بهتر آن در سطح شهر باشیم. در ارتباط با متغیر درخواست مدیران شهری از شهروندان به منظور مشارکت در امور، به دلیل نوعی ظاهرسازی و حالت تبلیغاتی داشتن برای مشارکت‌ها، از نگاه شهروندان، اقدامات صورت گرفته در این باره نوعی شعار تلقی می‌شود و این متغیر نیز در حالت نامناسبی قرار دارد.

شاخص عدالت در متغیرهای توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات شهری، برقراری عدالت جنسیتی و رویکرد عدالت‌محوری مدیران شهری در مسائل مختلف شهر، به ترتیب با میانگین، ۲/۳۳، ۲/۱۳ و ۲/۳۴ از میانگین متوسط پایین‌تر هستند که نشان‌دهنده وضعیت بسیار نامطلوب است. دلیل این امر نیز تفاوت قائل شدن در خدمات‌رسانی میان مناطق مختلف شهر است. همچنین اشتغال کم زنان در پست‌های سازمانی و دولتی بر عدالت جنسیتی در سازمان‌های دولتی تأثیر گذاشته است. در سایر متغیرها، یعنی میزان توجه مدیران و مسئولان به بعد اقتصادی کیفیت زندگی، رعایت انصاف و عدالت در پاکیزه نگه‌داشتن شهر و ترجیح منافع جمعی بر شخصی نیز وضعیت به همین صورت است که نشان‌دهنده وضعیت نسبتاً نامطلوب آذرشهر است. همچنین در متغیر فعالانه عمل کردن مدیریت شهری در ساخت کالبدی شهر، میانگین به دست آمده از حد متوسط کمتر است که دلیل آن نوع گسترش فیزیکی شهر و مجوزهای ساخت با توجه به عرض معابر و تخلفات مشخص شده آن و نارضایتی شهروندان است.

شاخص کارایی و اثربخشی همه متغیرها با بالا بودن میانگین در وضعیت مطلوبی قرار دارند که دلیل آن تأثیرگذار بودن مدیران شهری بر میزان کیفیت مکان و محیط شهر است که علت آن نیز به ابعاد شهروندی و ماهیت آن مربوط است. به عبارت دیگر، مدیریت شهری برای رسیدن به اهداف خود با داشتن توانایی و وجود نیروهای انسانی ماهر

و باتجربه برای پیشبرد رفاه شهروندان اقدام می‌کند و از این‌رو کیفیت مکانی و زندگی شهروندان را بهبود می‌بخشد. در شاخص قانون‌مندی در متغیرهای به‌کارگیری تمهیدات و راه‌حل مناسب برای قانونمندی بودن مدیران شهری، میزان پایبندی آن‌ها در جانب‌داری نکردن از خواص و بی‌طرفی و برابری در برابر قانون که از حد متوسط میانگین پایین‌تر است، وضعیت نامطلوبی مشاهده می‌شود که دلیل آن غلبه کردن احساسات بر عقل در مقابل آشنایان و همچنین نبود چارچوب دقیق قانونی برای قانونمندی مدیران شهری است. این وضعیت برای پایبندی مدیران شهری در مداخله در محیط‌های کالبدی شهری نیز صدق می‌کند، اما در متغیر تأثیرگذاری گروه‌های ذی‌نفع در توسعه کالبدی شهر، بالا بودن میانگین نشان‌دهنده مطلوب بودن آن است. از نظر شهروندان، مدیران از قوانین محیط‌زیست شهری آگاهی لازم را دارند، اما در آگاهی‌بخشیدن این قوانین به شهروندان موفق عمل نکرده‌اند.

شاخص شفافیت در عمده متغیرها، از متوسط میانگین پایین‌تر است. دلیل این امر اطلاع‌رسانی نکردن در انواع طرح‌های شهری، نظرخواهی نکردن از شهروندان درباره طرح‌های کالبدی و اقتصادی که امروز از مباحث بنیادی برای همسویی شهروندان با طرح‌های شهری محسوب می‌شود و تلاش برای افزایش میزان موفقیت آن است. از سوی دیگر، مدیریت شهری در آگاه‌سازی شهروندان منتفعانه عمل می‌کند و تلاش‌های مؤثری در این باره انجام نداده است. تنها میانگین در ارائه اطلاعات شفاف از مباحث فنی و اجرایی ۳/۰۱ است که دلیل آن مشخص بودن مباحث اجرایی شهر و دادن توضیحات درباره علت تصمیم‌گیری‌هاست.

شاخص اجماع‌محوری در همه متغیرهای میانگین به‌دست آمده، نشان‌دهنده نامطلوب بودن شدید این متغیرهاست که دلیل آن نیز آگاهی‌نداشتن از کاربردهای حکمروایی و تکروی مدیران شهری در نظریه‌پردازی‌های خود است که این عامل در کیفیت زندگی و محیطی برخی از گروه‌های شهری تأثیری مستقیم دارد. شاخص مسئولیت‌پذیری در متغیر و میزان احساس مسئولیت مدیران با میزان کمتر از متوسط میانگین، نامطلوب محسوب می‌شود که دلیل آن بی‌توجهی‌ها در حادثه مخاطرات طبیعی در سال‌های اخیر است؛ زیرا نهاد مدیریت شهری، برای رفع مسائل شهروندان به‌شکلی فعالانه و مسئولانه عمل نکرده است. از سوی دیگر، شهروندان از شایسته‌سالاری رضایتی ندارند؛ به‌طوری که معتقدند این مدیران در ارتباط با مسائل شهری مسئولانه عمل نمی‌کنند. در این میان، برخی متغیرها با متوسط میانگین بالا در شرایط مطلوب قرار دارند که دلیل این امر همکاری مدیران شهری در توانمندسازی در مناطق کمتر توسعه‌یافته شهر است. مردم نیز در قبال مسائل مختلف شهر مسئولیت‌پذیر هستند.

شاخص پاسخگویی در متغیر، واکنش منفی مردم به پاسخگونی بودن مدیران شهری با کمتر از متوسط میانگین، نامطلوب‌ترین عملکرد را داشته است که دلیل آن دسترسی‌نداشتن به برخی مدیران و نپذیرفتن مسئولیت است تا خود را موظف به پاسخگویی نکنند. مردم نیز به دلایل اجتماعی از اعتراض کردن به این پاسخگونی اجتناب می‌کنند. در سایر متغیرها نسبتاً مطلوبیت مشاهده می‌شود. اگر برنامه‌ها تشریح شوند و مدیران در مقابل برنامه‌هایشان پاسخگو باشند، می‌توان انتظار داشت که شهروندان در برنامه‌ها و طرح‌های شهر مشارکت کنند. همچنین با جلب دیدگاه‌ها و اعتماد شهروندان می‌توان امور شهر را بهبود بخشید. درنهایت برای تبیین متغیر وابسته، یعنی کیفیت مکان از شهروندان درخواست شد تا براساس شاخص‌ها و متغیرهای حکمروایی شهری، کیفیت مکانی را اظهار کنند. با توجه به میانگین

به‌دست‌آمده، شهروندان از کیفیت مکانی محله‌های خود رضایت چندانی ندارند. در واقع آن‌ها با درک منطقی از متغیرهای بیان‌شده، استدلال می‌کنند که مدیریت شهری برای تحقق اهداف حکمروایی شهری که به بهبود کیفیت زندگی و مکانی آن‌ها می‌انجامد، موفق عمل نکرده است.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای حکمروایی شهری در آذرشهر

شاخص‌ها	متغیرها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد*	میانگین	انحراف معیار	وارianسی
مشارکت	تبادل نظر مدیران شهر در تصمیم‌گیری‌های مربوط به مسائل شهر با شهروندان	۳۰/۸	۲۵/۶	۲۶/۴	۹/۵۰	۵/۶	۲/۴	۱/۱۸	۱/۳۸
	آگاهی لازم شهروندان برای مشارکت در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها	۳۱/۵	۲۱/۳	۲۵/۴	۱۲/۸	۷/۲	۲/۴۱	۱/۲۶	۱/۵۸
	نقش مؤثر اعمال تصمیم‌های شهروندان در تهیه طرح‌های شهری	۲۶/۴	۲۳/۱	۲۹/۷	۱۴/۴	۴/۶	۲/۴	۱/۱۶	۱/۳۶
	تأثیر شبکه‌های اجتماعی در مشارکت نهادهای مدنی، تعاونی‌ها و بخش خصوصی	۲۷/۷	۲۱/۳	۲۹/۰	۱۲/۸	۷/۴	۲/۵۰	۱/۲۳	۱/۵۳
	درخواست مدیران شهری از شهروندان به منظور مشارکت در امور	۳۴/۹	۲۱/۸	۲۶/۹	۱۰/۳	۱۴/۴	۲/۶۶	۱/۳۵	۱/۸۳
عدالت	توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات شهری	۲۲/۱	۴۱/۵	۲۰/۲	۱۳/۰	۳/۲	۲/۳۳	۱/۰۵	۱/۱۲
	رعایت انصاف و عدالت در پاکیزه نگه‌داشتن همه شهر	۱۳/۸	۲۵/۷	۳۸/۷	۱۷/۱	۴/۶	۲/۷۳	۱/۰۴	۱/۱۰
	ترجیح منافع جمعی بر شخصی	۲۲/۵	۲۲/۵	۲۷/۳	۲۰/۸	۶/۸	۲/۶۶	۱/۲۲	۱/۵۰
	برقراری عدالت جنسیتی	۴۱/۳	۲۱/۱	۲۶/۵	۵/۲	۵/۹	۲/۱۳	۱/۸	۱/۴۰
	رویکرد عدالت‌محوری مدیران شهری در مسائل مختلف شهر	۳۰/۲	۲۵/۱	۳۰/۴	۸/۷	۵/۶	۲/۳۴	۱/۵	۱/۳۴
	میزان توجه مدیران و مسئولان شهر به بعد اقتصادی کیفیت زندگی	۱۶/۳	۲۸/۴	۳۴/۳	۱۳/۸	۵/۹	۲/۹۲	۲/۷۵	۱/۲۰
	فعالانه عمل کردن مدیران شهری در ساخت کالبدی شهر	۱۹/۴	۲۰/۸	۲۹/۴	۱۵/۴	۱۴/۱	۲/۸۸	۱/۷۷	۱/۷۰
	به کارگیری توانایی مناسب ظرفیت‌های شهر در توسعه شهری	۱۵/۴	۱۳/۱	۲۱/۰	۲۴/۱	۲۴/۴	۳/۲۹	۲/۵۲	۱/۹۲
کارایی و اثربخشی	وجود نیروی انسانی ماهر	۱۰/۵	۱۶/۹	۲۸/۵	۱۸/۷	۲۳/۳	۳/۲۸	۱/۶۲	۱/۶۷
	میزان اثربخشی بودن اقدامات مدیران شهری در کیفیت زندگی شهروندان	۶/۹	۱۶/۲	۲۷/۴	۲۵/۹	۲۱/۰	۳/۳۹	۱/۱۹	۱/۴۳
	استفاده از افراد باتجربه و متخصص برای مدیریت شهری	۸/۷	۱۵/۲	۳۴/۶	۱۸/۹	۲۰/۷	۳/۲۸	۱/۳۱	۱/۴۷
	به کارگیری تمهیدات و راه‌حل‌های مناسب برای قانونمندی مدیران شهری	۳۹/۸	۲۵/۶	۲۵/۱	۵/۴	۳/۵	۲/۰۶	۱/۰۸	۱/۱۸
قانونمندی	میزان پایبندی مدیران شهری در جانب‌داری نکردن از خواص	۳۴/۰	۳۱/۳	۳۰/۳	۱۱/۳	۳/۰	۲/۳۹	۱/۱۱	۱/۱۲
	بی‌طرفی و برابری در برابر قانون	۲۴/۴	۱۸/۳	۲۸/۳	۲۳/۸	۴/۸	۲/۸۵	۳/۰۹	۱/۴۷
	تلاش مدیران شهری در آگاه کردن شهروندان از قوانین محیط‌زیست شهری	۲۵/۷	۲۶/۲	۲۴/۴	۱۳/۷	۱۰/۰	۲/۵۶	۱/۲۷	۱/۶۴
	میزان پایبندی مدیران شهری در مداخله در محیط کالبدی شهر	۳۱/۷	۲۰/۰	۲۵/۶	۱۳/۰	۹/۵	۲/۵۱	۱/۸۲	۱/۷۲
	تأثیرگذاری گروه‌های ذی‌نفع در توسعه کالبدی شهر	۱۱/۳	۱۸/۳	۲۱/۹	۱۷/۱	۳/۱/۴	۳/۳۹	۱/۳۸	۱/۹۲
	آگاهی و اطلاع مدیریت شهری از حقوق و قوانین محیط‌زیست شهری	۱۷/۶	۲۹/۷	۳۴/۱	۱۲/۹	۴/۹	۳/۴	۲/۹	۱/۱۶

ادامه جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای حکمروایی شهری در آذرشهر

شاخص‌ها	متغیرها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد*	میانگین	انحراف معیار	واریانس
شفافیت	تدوین قوانین شفاف بدون ابهام	۲۲/۴	۳۷/۸	۲۷/۰	۱۸/۶	۴/۲	۲/۵۴	۱/۱۵	۱/۳۲
	میزان نقش آگاه‌سازی شهروندان از سوی مدیریت شهری	۱۲/۵	۲۶/۲	۳۴/۹	۲۱/۶	۴/۶	۲/۸۴	۱/۶۰	۱/۱۳
	ارائه اطلاعات شفاف از مباحث فنی و اجرایی	۱۷/۶	۱۶/۵	۳۳/۲	۲۱/۱	۱۱/۳	۳/۰۱	۲/۰۹	۱/۴۵
	نظرخواهی از مردم درباره طرح‌های کالبدی و اقتصادی	۱۹/۴	۲۶/۸	۲۸/۷	۱۷/۸	۶/۷	۲/۸۹	۳/۳۲	۱/۴۰
اجماع‌محوری	حضور شهروندان در امور همگانی و مذهبی شهر	۲۱/۳	۱۶/۹	۲۸/۷	۱۷/۲	۱۴/۱	۲/۷۷	۱/۳۱	۱/۷۸
	هماهنگ‌بودن برنامه‌های سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری	۳۴/۶	۲۳/۳	۲۶/۹	۱۶/۴	۶/۹	۲/۵۶	۱/۲۲	۱/۵۰
	تأثیر وجود ارتباط متقابل و تعامل سازنده میان نهادهای دولتی و خصوصی	۲۱/۹	۱۴/۸	۳۱/۰	۲۴/۶	۵/۹	۲/۷۴	۱/۲۵	۱/۴۸
	حمایت از منافع بیشتر گروه‌ها	۲۹/۵	۳۰/۵	۲۴/۴	۹/۲	۴/۶	۲/۲۶	۱/۱۳	۱/۲۸
مسئولیت‌پذیری	نگرش به جمع و کار جمعی	۲۶/۵	۲۳/۶	۲۵/۹	۱۲/۳	۹/۲	۲/۴۶	۱/۲۷	۱/۶۱
	میزان آگاهی مدیران شهری از مسائل روزمره شهر	۴۲/۶	۱۵/۹	۲۶/۲	۷/۴	۶/۲	۲/۱۷	۱/۳۴	۱/۵۵
	استفاده از نظرات شهروندان در حل مشکلات	۴۰/۸	۲۲/۳	۲۴/۶	۴/۵	۶/۴	۲/۱۱	۱/۱۸	۱/۴۱
	میزان احساس مسئولیت مدیران شهری	۳/۲	۴/۴	۲۲/۸	۳۳/۷	۳۴/۰	۲/۰۹	۱/۰۲۱	۱/۰۵
پاسخگویی	میزان مسئولیت‌پذیری شهروندان در مسائل مختلف شهر	۱۵/۳	۳۴/۶	۲۳/۷	۱۲/۴	۱۴/۰	۳/۲۵	۱/۲۵	۱/۵۹
	توانمندسازی مردم شهری	۱۴/۸	۲۸/۷	۲۸/۱	۱۱/۹	۱۶/۵	۳/۹	۱/۲۸	۱/۶۴
	انتخاب و شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران شهری	۶/۷	۱۴/۸	۳۰/۳	۲۶/۷	۲۲/۱	۲/۵۷	۱/۱۷	۱/۳۸
	واکنش منفی شهروندان به پاسخگونی‌نکردن مدیران شهری	۳۴/۹	۲۲/۸	۲۶/۷	۹/۲	۱/۴	۲/۳۹	۲/۵۰	۱/۳۲
کیفیت مکان	پاسخگویی مدیران و مسئولان شهری به شهروندان	۱۹/۰	۲۷/۷	۳۳/۶	۱۳/۶	۴/۴	۲/۵۵	۱/۰۸	۱/۱۸
	پاسخگویی شوراهای و تشریح برنامه‌ها و طرح‌های شهری	۲۶/۲	۲۳/۸	۲۲/۸	۱۳/۱	۱۲/۱	۲/۶۵	۱/۶۶	۱/۷۸
	جذب مشارکت با پاسخگویی مدیران شهری در توسعه کالبدی شهری	۲۰/۸	۲۲/۸	۲۴/۱	۲۰/۸	۹/۵۰	۲/۸۲	۲/۰	۱/۶۲
	نقش برگزاری جلسات عمومی برای تشریح اقدامات عمومی	۳۳/۶	۲۱/۰	۱۹/۷	۱۳/۱	۱۰/۳	۲/۶۰	۲/۷	۱/۸۴
کیفیت مکان	ارزیابی کیفیت مکان (محل زندگی) با توجه به شاخص‌های مطرح‌شده در ارتباط با حکمروایی شهری	۳۹/۳	۱۸/۱	۲۴/۳	۶/۱	۶/۸	۲/۱۸	۱/۳۴	۱/۵۴

* سایر مقادیر باقی‌مانده از درصد ۱۰۰، بدون اظهار نظر است.

تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای اثرگذار بر حکمروایی شهری

برای قضاوت کلی درباره اثر متغیرها و تحلیل از آزمون t تک‌نمونه‌ای استفاده شد. نتایج حاصل از کاربرد این آزمون در جدول ۲ آمده است. از آنجا که نماگرهای هر عامل با طیف لیکرت سنجیده شده است، عدد ۳/۱ حد متوسط در نظر گرفته شد و داده‌ها در هریک از نماگرها با این عدد سنجیده شدند. یافته‌های جدول ۲ با توجه به سطح معناداری آزمون و کرانه‌های بالا و پایین سطح اطمینان، نشان می‌دهد پاسخ‌دهندگان در آذرشهر اثرگذاری متغیرها بر حکمروایی را تأیید کرده‌اند. به عبارت دیگر با توجه به کوچک‌بودن مقدار احتمال (p-value) و مقایسه آن با احتمال خطای نوع اول دلخواه α (که معمولاً ۰/۰۵ در نظر گرفته می‌شود) متوجه می‌شویم با توجه به کوچک‌بودن Sig. (کمتر از ۰/۰۵) در تمام متغیرها و همچنین مقدار آمار t، اختلاف معناداری میان متغیرها مشاهده می‌شود.

جدول ۲. آزمون t تک‌نمونه‌ای متغیرهای حکمروایی شهری در آذرشهر

شاخص‌ها	متغیرها	آماره (t)	سطح معناداری	میانگین تفاوت	فاصله اطمینان ۹۵ درصد سطح معناداری	
					حد پایین	حد بالا
مشارکت	تبادل نظر مدیران شهر در تصمیم‌گیری‌های مربوط به مسائل شهر با شهروندان	-۱۲/۸۴۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۸۱	-۰/۹۰۱	-۰/۶۶۱
	آگاهی لازم شهروندان برای مشارکت در تصمیم‌سازی‌ها و تصمیم‌گیری‌ها	-۱۰/۴۹۲	۰/۰۰۰	-۰/۶۸۳	-۰/۸۱۱	-۰/۵۵۵
	نقش مؤثر اعمال تصمیمات شهروندان در تهیه طرح‌های شهری	-۱۰/۶۱۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۴۰	-۰/۷۵۹	-۰/۵۲۲
	تأثیر شبکه‌های اجتماعی در مشارکت نهادهای مدنی، تعاونی‌ها و بخش خصوصی	-۹/۴۱۶	۰/۰۰۰	-۰/۶۰۳	-۰/۷۳۹	-۰/۴۷۷
عدالت	درخواست مدیران شهری از شهروندان به منظور مشارکت در امور	-۶/۱۷۷	۰/۰۰۰	-۰/۴۳۲	-۰/۵۶۹	-۰/۲۹۴
	توزیع عادلانه امکانات و تسهیلات شهری	-۱۴/۰۴۸	۰/۰۰۰	-۰/۷۶۱	-۰/۸۸۶	-۰/۶۵۵
	رعایت انصاف و عدالت در پاکیزه نگه‌داشتن شهر	-۶/۸۸۳	۰/۰۰۰	-۰/۳۷۰	-۰/۴۷۶	-۰/۲۶۵
	ترجیح منافع جمعی بر شخصی	-۶/۹۰۲	۰/۰۰۰	-۰/۴۳۳	-۰/۵۷۷	-۰/۳۱۰
کارایی و اثربخشی	برقراری عدالت جنسیتی	-۱۵/۹۷۳	۰/۰۰۰	-۰/۹۶۸	-۱/۰۸۸	-۰/۸۴۹
	رویکرد عدالت‌محوری مدیران شهری در مسائل مختلف شهر	-۱۲/۸۱۴	۰/۰۰۰	-۰/۷۵۹	-۰/۸۷۵	-۰/۶۴۲
	میزان توجه مدیران و مسئولان شهر به بعد اقتصادی کیفیت زندگی	-۸/۱۳۹	۰/۰۰۰	-۰/۴۵۹	-۰/۵۷۰	-۰/۳۴۸
	فعالانه عمل کردن مدیران شهری در ساخت کالبدی شهر	-۳/۸۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۲۵۹	-۰/۳۹۱	-۰/۱۲۷
قانونمندی	به کارگیری توانایی مناسب ظرفیت‌های شهر در توسعه شهری	۲/۷۰۶	۰/۰۰۷	۰/۱۹۴	۰/۰۵۳	۰/۳۲۵
	وجود نیروی انسانی ماهر	۲/۷۱۲	۰/۰۰۷	۰/۱۸۲	۰/۰۵۰	۰/۳۱۳
	میزان اثربخشی‌بودن اقدامات مدیران شهر در کیفیت زندگی شهروندان	۴/۶۸۸	۰/۰۰۰	۰/۲۹۱	۰/۱۶۹	۰/۴۱۳
	استفاده از افراد باتجربه و متخصص در مدیریت شهری	۲/۹۲۷	۰/۰۰۴	۰/۱۸۴	۰/۰۶۰	۰/۳۰۷
شفافیت	به کارگیری تمهیدات و راه‌حل مناسب برای قانونمندی‌بودن مدیران شهری	-۱۸/۵۵۶	۰/۰۰۰	-۱/۰۳۴	-۱/۱۴۴	-۰/۹۲۵
	میزان پایداری مدیران شهری در جانبداری نکردن از خواص	-۱۳/۲۹۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۳۳	-۰/۸۳۰	-۰/۶۱۶
	بی‌طرفی و برابری در برابر قانون	-۰/۷۱۰۶	۰/۰۰۰	۰/۴۴۲	۰/۵۶۴	۰/۳۲۰
	تلاش مدیران شهری در آگاه کردن شهروندان از قوانین محیط‌زیست شهری	-۸/۲۵۴	۰/۰۰۰	-۰/۵۴۱	-۰/۶۷۰	-۰/۴۱۳
اجماع محوری	میزان پایداری مدیران شهری در مداخله در محیط کالبدی شهر	-۹/۱۴۸	۰/۰۰۰	-۰/۶۱۴	-۰/۷۴۷	-۰/۸۴۲
	تأثیرگذاری گروه‌های ذی‌نفع در توسعه کالبدی شهر	-۴/۱۰۳	۰/۰۰۰	۰/۲۹۱	۰/۱۵۲	۰/۴۴۱
	آگاهی و اطلاع مدیریت شهری از حقوق و قوانین محیط‌زیست شهری	-۹/۴۳۶	۰/۰۰۰	-۰/۵۳۲	-۰/۶۳۲	-۰/۴۱۴
	تدوین قوانین شفاف بدون ابهام	-۹/۴۰۵	۰/۰۰۰	-۰/۵۵۴	-۰/۶۷۰	-۰/۴۳۸
مسئولیت‌پذیری	میزان نقش آگاه‌سازی شهروندان از سوی مدیریت شهری	-۵/۵۹۱	۰/۰۰۰	-۰/۳۰۵	-۰/۴۱۲	-۰/۱۹۸
	ارائه اطلاعات شفاف از مباحث فنی و اجرایی	-۲/۸۵۶	۰/۰۰۵	-۰/۱۸۲	-۰/۳۰۷	-۰/۰۵۷
	نظرخواهی از مردم درباره طرح‌های کالبدی و اقتصادی	-۷/۳۰۵	۰/۰۰۰	-۰/۴۴۶	-۰/۵۶۶	-۰/۳۳۶
	حضور شهروندان در امور همگانی و مذهبی شهر	-۳/۴۶۸	۰/۰۰۱	-۰/۲۳۹	-۰/۳۵۵	-۰/۱۰۴
پاسخگویی	هماهنگ‌بودن برنامه‌های سازمان‌های مرتبط با مدیریت شهری	-۸/۴۵۵	۰/۰۰۰	-۰/۵۳۷	-۰/۶۶۲	-۰/۴۱۲
	تأثیر وجود ارتباط متقابل و تعامل سازنده میان نهادهای دولتی و خصوصی	-۵/۱۶۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۲۵	-۰/۴۴۹	-۰/۲۰۱
	حمایت از منافع بیشتر گروه‌ها	-۱۴/۰۰۳	۰/۰۰۰	-۰/۸۱۹	-۰/۹۳۴	-۰/۷۰۴
	نگرش به جمع و کار جمعی	-۸/۶۶۱	۰/۰۰۰	-۰/۵۷۰	-۰/۷۰۰	-۰/۴۴۱
مسئولیت‌پذیری	میزان آگاهی مدیران از مسائل روزمره شهر	-۱۴/۳۸۸	۰/۰۰۰	-۰/۹۲۴	-۰/۰۵۰	-۰/۷۹۸
	استفاده از نظرات شهروندان در حل مشکلات	-۱۵/۹۷۸	۰/۰۰۰	-۰/۹۸۰	-۱/۱۰۱	-۰/۸۵۹
	میزان احساس مسئولیت مدیران شهری	۱۵/۷۰۳	۰/۰۰۰	۰/۱۸۳	۰/۲۲۶	۰/۹۳۴
	میزان مسئولیت‌پذیری شهروندان در مسائل مختلف شهر	-۵/۴۹۸	۰/۰۰۰	-۰/۲۵۵	-۰/۴۸۱	-۰/۲۲۸
پاسخگویی	توانمندسازی مردم شهر	-۳/۵۶۲	۰/۰۰۰	-۰/۲۳۴	-۰/۳۶۳	-۰/۱۰۵
	انتخاب و شایسته‌سالاری در انتخاب مدیران شهری	۵/۴۸۵	۰/۰۰۰	۰/۳۳۰	۰/۲۱۲	۰/۴۴۹
	واکنش منفی شهروندان به پاسخگو نبودن مدیران شهری	-۱۴/۶۵۶	۰/۰۰۰	-۰/۸۷۴	-۰/۹۹۱	-۰/۷۵۷
	پاسخگویی مدیران و مسئولان شهری به شهروندان	-۹/۵۶۹	۰/۰۰۰	-۰/۵۳۷	-۰/۶۶۸	-۰/۴۲۷
پاسخگویی	پاسخگویی شوراها و تشریح برنامه‌ها و طرح‌های شهری	-۷/۲۱۵	۰/۰۰۰	-۰/۴۹۸	-۰/۶۳۴	-۰/۳۶۳
	جذب مشارکت با پاسخگویی مدیران شهری در توسعه کالبدی شهری	-۵/۴۳۴	۰/۰۰۰	-۰/۳۲۵	-۰/۴۸۲	-۰/۲۲۲
	نقش برگزاری جلسات عمومی برای تشریح اقدامات عمومی	-۹/۳۷۹	۰/۰۰۰	-۰/۶۵۹	-۰/۷۹۷	-۰/۵۲۱

به‌منظور مقایسه میانگین شاخص‌ها و متغیرهای حکمروایی شهری و تأثیرات مشاهده‌شده، از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) استفاده شد. پیش‌شرط استفاده از انواع آزمون‌های تعقیبی در این تحلیل، همگنی یا ناهمگنی واریانس‌های گروه‌های مشاهده شده است. سطح معناداری ۰/۰۲۱ برای آزمون لون^۱ حاکی از همگنی واریانس‌هاست. براساس یافته‌های ارائه‌شده در جدول ۳ سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد، بین میانگین شاخص‌های حکمروایی شهری تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۳. تحلیل واریانس یک‌طرفه تأثیرات مشاهده‌شده در شاخص‌های حکمروایی شهری

شاخص	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره F	سطح معناداری
میان‌گروهی	۳۱۵/۴۵۹	۷	۴۵/۰۶۶	۳۲/۲۴۷	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۴۲۱۲/۰۸۷	۳۰۱۴	۱/۳۹۸		
جمع	۴۵۲۷/۵۴۶	۳۰۲۱			

برای درک بهتر سطح معناداری از آزمون تعقیبی توکی و دانکن استفاده شد. هشت شاخص حکمروایی شهری که در این پژوهش بررسی شدند، از لحاظ مشابهت یا اختلاف میانگین با یکدیگر تحلیل شدند. خلاصه این آزمون‌ها که وضعیت مشابه را نشان می‌دهد، در جدول ۴ آمده است. شاخص‌های مشارکت، اجماع‌محوری، پاسخگویی، عدالت و قانونمندی وضعیت نامناسبی دارند. شاخص شفافیت با توجه به متغیرهای مطرح‌شده از نگاه شهروندان وضعیت نسبتاً مناسبی دارد. درنهایت اینکه شاخص‌های مسئولیت‌پذیری و کارایی و اثربخشی وضعیت مناسب‌تری در ارتباط با حکمروایی شهری دارند. به عبارت دیگر، مدیریت شهری آذرشهر توانسته است کارایی مطلوبی در بهره‌گیری از نیروی انسانی ماهر و باتجربه که تحصیل کرده هستند، داشته باشد. از طرفی دیگر مدیران شهری تا حدی توانسته‌اند در مقوله مسئولیت‌پذیری و وظایف خود را به نحو احسن انجام دهند؛ زیرا در شهر کوچکی هستند که افراد آن با یکدیگر پیوند قومی، خویشاوندی و اجتماعی دارند.

جدول ۴. آزمون توکی و دانکن برای مقایسه عوامل اثرگذار بر حکمروایی شهری

شاخص‌ها	۱	۲	۳
مشارکت	۲/۴۷۳۸		
اجماع‌محوری	۲/۴۸۰۷		
پاسخگویی	۲/۵۲۸۰		
عدالت	۲/۵۳۴۸		
قانونمندی	۲/۵۹۴۵		
شفافیت		۲/۷۳۸۸	
مسئولیت‌پذیری			۳/۲۴۸۰
کارایی و اثربخشی			۳/۳۱۶۸

1. Leven

تأثیر شاخص‌های حکمروایی بر کیفیت مکان

براساس نتایج شاخص مشارکت، با توجه به اینکه سطح معناداری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰۹۵ کمتر از ۰/۰۵ درصد است، می‌توان گفت، شاخص مشارکت در توسعه کیفیت مکان تأثیر مثبت معناداری دارد. همچنین ضریب بتا نشان می‌دهد، شاخص مشارکت در توسعه کیفیت شهری ۰/۲۸۴ از تغییرات کیفیت محیط شهری را پیش‌بینی می‌کند. ضریب همبستگی شاخص مشارکت در توسعه کیفیت شهری ۰/۳۶ و ضریب تعیین ۰/۱۳ است. چنانچه آماره دوربین واتسون در بازه قابل قبول ۱/۵-۲/۵ قرار بگیرد، همبستگی خطاها پذیرفته می‌شود. با توجه به اینکه آماره دوربین واتسون ۱/۰۲ و کمتر از ۱/۵ است، می‌توان گفت همبستگی مثبت پذیرفته می‌شود. براساس نتایج بررسی عدالت و سطح معناداری می‌توان گفت، شاخص عدالت و برابری در توسعه کیفیت مکان آذرشهر تأثیر مثبت معناداری دارد. همچنین ضریب بتا نشان می‌دهد شاخص مشارکت با ۰/۴۵۳ تغییرات کیفیت مکان را نشان می‌دهد. ضریب همبستگی بین شاخص عدالت و کیفیت مکان برابر ۰/۴۵ و ضریب تعیین ۰/۲۰۵ است. با توجه به اینکه دوربین واتسون ۰/۹۷۹ است، می‌توان گفت همبستگی مثبت پذیرفته می‌شود. شاخص کارایی و اثربخشی تأثیر مثبت معناداری در متغیر وابسته دارد. همچنین ضریب بتا نشان می‌دهد این شاخص با ۰/۶۷۲ از تغییرات پایداری کیفیت مکان را پیش‌بینی می‌کند. ضریب همبستگی بین شاخص کارایی و اثربخشی کیفیت مکان ۰/۶۷ و ضریب تعیین ۰/۴۵ است. با توجه به اینکه آماره دوربین واتسون ۰/۸۷۷ و دوربین واتسون کمتر از ۱ است، این شاخص همبستگی مثبتی از بقیه شاخص‌ها دارد. می‌توان گفت شاخص قانونمندی با ۰/۵۰۷ میزان کیفیت مکان را پیش‌بینی می‌کند. ضریب تعیین نیز ۰/۲۵ و آماره دوربین واتسون ۱/۹۵ است. نتایج به‌دست‌آمده برای شاخص شفافیت، تأثیر مثبت معناداری بر متغیر وابسته را نشان می‌دهند. ضریب همبستگی بین شاخص شفافیت و کیفیت مکانی ۰/۲۶ و ضریب تعیین ۰/۷۲ است. با توجه به آماره دوربین واتسون ۱/۱۵۲ می‌توان گفت، همبستگی مثبت پذیرفته است. براساس نتایج شاخص اجماع محوری با توجه به ضریب همبستگی ۰/۵۸ و ضریب تعیین ۰/۳۳ و آماره دوربین واتسون که ۰/۰۰۱ است، می‌توان گفت همبستگی مثبت است. ضریب بتا در ارتباط با شاخص مسئولیت‌پذیری نشان می‌دهد، شاخص مسئولیت‌پذیری در توسعه کیفیت مکان ۰/۳۸ از تغییرات آن را پیش‌بینی می‌کند. با توجه به اینکه آماره دوربین واتسون ۰/۹۷۵ است، همبستگی مثبت این شاخص نیز پذیرفته می‌شود. درباره شاخص پاسخگویی ضریب همبستگی بین شاخص پاسخگویی در کیفیت مکان شهری آذرشهر ۰/۲۷۸ و ضریب تعیین ۰/۷۷ و آماره دوربین واتسون ۱/۰۹۲ می‌توان گفت، نبود همبستگی میان خطاها پذیرفته است (جدول‌های ۵ و ۶).

جدول ۵. نتایج ضریب رگرسیون تأثیر عملکرد شاخص‌های حکمروایی شهری بر کیفیت مکان

P	T	ضرایب استاندارد		متغیر پیش‌بین
		BETA	SE	
۰/۰۰۰	۶/۳۷۵	-۰/۲۸۴	-۰/۰۳۲	مشارکت
۰/۰۰۰	۱۲/۶۲۳	-۰/۴۵۳	-۰/۰۴۱	عدالت
۰/۰۰۰	۲۲/۴۶۹	-۰/۶۷۲	۰/۰۲۱	کارایی و اثربخشی
۰/۰۰۰	۰/۱۴/۶۷	۰/۵۰۷	-۰/۰۲۲	قانونمندی
۰/۰۰۰	۶/۹۵۰	۰/۲۶۸	-۰/۰۲۸	شفافیت
۰/۰۰۰	۱۷/۶۶۰	-۰/۵۸۰	-۰/۰۳۱	اجماع محوری
۰/۰۰۰	۱۰/۳۱۶	-۰/۳۸۲	-۰/۰۶۶	مسئولیت‌پذیری
۰/۰۰۰	۷,۲۵۶	۲۷۸,	-۰/۰۲۲	پاسخگویی

جدول ۶. خلاصه مدل رگرسیون شاخص‌های حکمروایی شهری در کیفیت مکان

شاخص	ضریب هم‌بستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل‌شده	دوربین واتسون
مشارکت	۰/۲۸۴	۰/۱۳۴	۰/۱۳۱	۱/۰۲
عدالت	۰/۴۵۳	۰/۲۰۵	۰/۲۰۴	۰/۹۷۹
کارایی و اثربخشی	۰/۶۷۲	۰/۴۵۲	۰/۴۵۱	۰/۸۷۷
قانونمندی	۰/۵۰۷	۰/۲۵۷	۰/۲۵۶	۱/۹۵
شفافیت	۰/۲۶۸	۰/۷۲	۰/۷۱	۱/۱۵۲
اجماع محوری	۰/۵۸۰	۰/۳۳۶	۰/۳۳۵	۰/۰۰۱
مسئولیت‌پذیری	۰/۳۸۲	۰/۱۴۶	۰/۱۴۴	۰/۹۷۵
پاسخگویی	۰/۲۷۸	۰/۷۷	۰/۷۶	۱/۰۹۲

نتیجه‌گیری

تجربه‌های جهانی بیانگر این است که در کشورهای توسعه‌یافته و همچنین در حال توسعه، حکمروایی مطلوب برای پاسخ به چالش‌ها و تقاضاهای دنیای جدید هزاره سوم امری اجتناب‌ناپذیر است. در ایران برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور، سیاست‌ها و اقدامات دولت در زمینه تقویت تشکلهای صنفی و غیردولتی و غیره از مصادیق بارز گرایش به سوی حکمروایی مطلوب است. در شکل‌گیری الگوی حکمروایی شهری شاخص‌هایی که کارکرد و تأثیرات بیشتری در کیفیت مکان دارند، عبارت‌اند: از کارایی و اثربخشی، اجماع محوری، قانونمندی، عدالت، مسئولیت، مشارکت، پاسخگویی و شفافیت.

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، از نظر شهروندان شاخص‌های کارایی و اثربخشی و همچنین مسئولیت‌پذیری وضعیت بهتری دارند و شهروندان از این دو شاخص که در قالب متغیرهای متعددی بررسی شده‌اند، رضایت بیشتری دارند. کارایی در گرو وجود نیروی متخصص و باتجربه‌ای است که شهر در اختیار مدیران قرار می‌دهد و مدیران شهری توانستند با بهره‌گیری از این نیروها گام‌هایی برای دستیابی به اهداف خود بردارند. از سوی دیگر، به دلیل کوچک بودن شهر افراد مسئول در نهادهای مدیریت شهری احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند؛ چراکه افراد به دلیل وابستگی‌های اجتماعی، قومی و خویشاوندی انتظارات ویژه‌ای از آن‌ها دارند. البته باید توجه داشت که مطلوب بودن این دو شاخص به معنای عملکرد بهتر مدیران نیست و جنبه‌های متعدد مطرح‌شده در شاخص‌های حکمروایی می‌تواند بر این دو شاخص تأثیرگذار باشد. متغیرها و شاخص‌های حکمروایی که همان بهبود شرایط اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و شرایط زیست‌محیطی هستند، رابطه معناداری با یکدیگر دارند. در نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه با آزمون‌های تعقیبی دانکن و توکی نیز وضعیت بهتر و مطلوب‌تری در دو شاخص کارایی و اثربخشی و مسئولیت‌پذیری مشاهده می‌شود که این یافته‌های آماری توصیفی را پشتیبانی می‌کند.

در این پژوهش، علاوه بر بررسی روابط متغیرها و مقایسه شاخص‌ها، به تحلیل تأثیر نقش حکمروایی در توسعه و کیفیت مکانی و محیط شهر و استفاده از ضریب رگرسیون پرداخته شد. بین حکمروایی شهری و کیفیت منطقی مکانی رابطه معناداری وجود دارد. در واقع شاخص‌های حکمروایی می‌تواند به میزان متعددی پیش‌بینی مناسبی برای کیفیت مکانی شهری باشد. در این پژوهش، شاخص پاسخگویی و شفافیت بیشتر و شاخص مشارکت کمترین تأثیر را بر کیفیت مکانی دارند. افزایش پاسخگویی و شفافیت در مسائل مختلف از جمله مسائل کالبدی، تصمیم‌گیری، طرح‌ها و پروژه‌های

شهری می‌تواند به کیفیت بهتر مکان‌های شهری و همچنین اعتماد بیشتر شهروندان به نهادهای مدیریت شهری منجر شود. همچنین می‌تواند شهروندان را با برنامه و طرح‌های شهری همسو کند و موجبات مشارکت آن‌ها را فراهم آورد. میزان مشروعیت فرایند مشارکتی نقش مهمی در توسعه برنامه‌های شهری و مدیریت شهر دارد. این مورد در آذرشهر به‌شکلی جدی مدنظر مدیران شهری قرار نگرفته و به آن مشروعیت داده نشده است. همچنین در نردبان مشارکتی شهروندان در جایگاه مشارکت جزئی، یعنی مشاوره و اطلاع‌رسانی قرار می‌گیرند و به سطوح بالاتر آن یعنی شهروند قدرت نفوذ پیدا نمی‌کند. شهرهایی می‌توانند کیفیت زندگی را برای شهروندان بیشتر کنند که در فضای مطلوبی از نظر کیفیت حکمروایی قرار گرفته باشند. بهبود حکمروایی شهرها به بهبود کیفیت مکانی شهروندان به‌عنوان محیط و محل زندگی منجر می‌شود. یافته‌های این پژوهش با نتایج شریف‌زادگان و قانونی (۱۳۹۶)، دی‌گیمارس و همکاران (۲۰۲۰) و مارکوس و کرینگس (۲۰۲۰) مطابقت دارد؛ به‌طوری‌که جنبه‌های شفافیت و پاسخگویی در این پژوهش و پژوهش مذکور بیشترین اثرگذاری را بر کیفیت مکانی دارند.

درنهایت اینکه با بررسی پژوهش حاضر می‌توان راهکارهای زیر را پیشنهاد کرد: اختصاص زمین‌های محله دیزج برای توسعه ویلاسازی و کاهش اسکان غیررسمی و به‌تبع آن به‌رسمیت شناخته‌شدن مسکن و افزایش ارزش‌افزوده آن مناطق که کیفیت بیشتر زندگی و محیطی را به‌همراه خواهد داشت؛ توسعه مسکن‌سازی به‌سوی شهرک دانش تا هم محیط‌زیست حفظ شود و هم قطعه‌بندی و خیابان‌کشی صورت بگیرد؛ افزایش فضای سبز به‌ویژه پارک محله‌ای در محله‌های مرکز شهر؛ توسعه پارکی بزرگ در کنار شهرک دانش و اتوبان آذرشهر-تبریز که آن منطقه را از حالت انزوا خارج کند و سبب ایجاد فضایی سرزنده و جلوگیری از گرد و غبار در آن منطقه شود؛ تعیین حریم دقیق رودخانه آذرشهر و جلوگیری از اسکان غیررسمی در آن مناطق، به‌ویژه محله کوی کردان، کمک به بازآفرینی محله ابوالحسن و پراپر به‌دلیل اینکه این محله‌ها کوچه‌های باریک و ساختمان‌های بسیار فرسوده دارند و درمقابل هرگونه آتش‌سوزی و حادثه طبیعی آسیب‌پذیر هستند.

منابع

- آخوندی، عباس احمد، برک‌پور، ناصر، اسدی، ایرج، بصیرت، میثم و حبیب‌اله طاهرخانی (۱۳۸۷). «آسیب‌شناسی مدل اداره امور شهر در ایران»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۴۱، شماره ۶۳، ۱۳۵-۱۶۵.
- احدنژاد، محسن، جعفری، مینا و نسرین جعفری (۱۳۹۶). «ارزیابی توسعه درون‌زای بافت مرکزی شهرها با تأکید بر شاخص‌های کیفیت زندگی: مطالعه موردی بافت مرکزی شهر زنجان»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۸، شماره ۲۸، ۲۰-۱.
- اسماعیل‌زاده، حسن و مظفر صرافی (۱۳۸۵). «جایگاه حکمروایی خوب برنامه‌ریزی شهری طرح متروی تهران»، فصلنامه مدرس علوم انسانی (ویژه‌نامه جغرافیا)، دوره ۱۰، شماره ۴۸، ۲۸-۱.
- اسماعیل‌زاده، حسن و محمد همتی (۱۳۹۱). «حکمروایی خوب، راه چاره تحقق شهر خوب»، مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی، دوره ۲۸۸، شماره ۲، ۱۰۲-۱۱۵.
- اکبرزاده، فرحناز، موسی‌زاده، حسین، خداداد، مهدی و حسن موسی‌زاده (۱۳۹۷). «بررسی عملکرد مدیریت شهری گرگان با رویکرد حکمروایی خوب شهری»، جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱، شماره ۲، ۱۳۹-۱۵۳.
- اکبری، غضنفر (۱۳۸۵). «سرمایه اجتماعی و حکمرانی شهری»، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۸۳، شماره ۸، ۱۳۵-۱۵۳.
- برک‌پور، ناصر و ایرج اسدی (۱۳۸۵). مدیریت و حکمروایی شهری، تهران: انتشارات هنر.
- پوراحمد، احمد، پیری، اسماعیل، یادگار، محمدی و پارسا شهرام (۱۳۹۷). «حکمروایی خوب شهری در محله‌های شهری (مورد مطالعه: شهر مریوان)»، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد و مدیریت شهری، دوره ۶، شماره ۲۴، ۸۱-۹۸.
- حاتمی‌نژاد، حسین، بزرافکن، شهرام و محمود آروین (۱۳۹۶). «تحلیل نقش الگوی حکمروایی خوب شهری در کاهش آسیب‌پذیری مسکن شهری در برابر زلزله»، مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۱۲، شماره ۳، ۵۹۹-۶۱۷.
- حسینی، سیده‌ادی (۱۳۹۵). «تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری با تأکید بر نظرات شهروندان و مدیران (مطالعه موردی: شهر تربت‌حیدریه)»، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۵، شماره ۲۰، ۴۳-۵۲.
- حکمت‌نیا، حسن، میرنجف موسوی، افشانی، علیرضا و محمد ملکی (۱۳۹۶). «بررسی و تحلیل حکمروایی خوب شهری در ایران (مورد مطالعه: شهر ایلام)»، مجله آمایش جغرافیایی فضا، دوره ۷، شماره ۲۴، ۱۵۲-۱۴۳.
- دادورخانی، فضیله، سلمانی، محمد، فرهادی، صامت و زهره زارع (۱۳۹۱). «حکمروایی خوب راهبردی برای کاهش فقر روستایی»، نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، دوره ۳، شماره ۴، ۱۰۳-۱۲۰.
- رهنمایی، محمدتقی و مهناز کشاورز (۱۳۸۹). «بررسی الگوی حکمروایی خوب و نقش دولت در مدیریت و اداره امور شهرها در ایران»، دوفصلنامه پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری، دوره ۱، شماره ۱، ۲۳-۵۵.
- زیاری، کرامت‌اله، یداله‌نیا، هاجر و حسین یداله‌نیا (۱۳۹۹). «تحلیل عملکرد مدیریت شهری با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب از منظر شهروندان (مورد مطالعه: شهر ساری)»، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۱۱، شماره ۴۰، ۱۶-۱.
- زیاری، کرامت‌اله، نیک‌پی، وحید و علی حسینی (۱۳۹۲). «سنجش میزان مشارکت شهروندان در مدیریت شهری براساس الگوی حکمرانی خوب شهری (مطالعه موردی شهر یاسوج)»، فصلنامه مسکن و محیط روستا، دوره ۳۲، شماره ۱۴۱، ۶۹-۸۶.
- شریف‌زادگان، محمدحسین و حسین قانونی (۱۳۹۶). «تحلیل رابطه حکمروایی خوب کشورها و کیفیت زندگی شهرها»، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۷، شماره ۶۶، ۱۸۵-۲۲۱.

- صرافی، مظفر و ناصر نجاتی (۱۳۹۶). «حکمروایی چندسطحی منطقه کلان‌شهری در راستای رویکرد نومنطقه‌گرایی»، هویت شهر، دوره ۱۱، شماره ۳۱، ۳۱-۴۲.
- طاهر موسوی، زهرا و رستم قره‌داغی (۱۳۹۹). «ارزیابی عملکرد شهرداری‌های استان آذربایجان شرقی براساس شاخص‌های حکمرانی خوب»، خط‌مشی‌گذاری عمومی در مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۱، ۲۷-۳۸.
- لاله‌پور، منیژه، سرور، هوشنگ و رحیم سرور (۱۳۹۱). «ساختار مدیریت شهری ایران با تأکید بر تحولات کالبدی شهرها»، فصلنامه آمایش محیط، شماره ۱۸، ۳۵-۵۸.
- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). *داده‌های سرشماری شهر آذرشهر، آذربایجان شرقی*.
- هایل‌مقدم، کیان و علی نوری‌کرمانی (۱۳۹۷). «بررسی نقش مدیریت شهری در هوشمندسازی شهر (مورد مطالعه: منطقه ۵ شهرداری تهران)»، علوم جغرافیایی (جغرافیای کاربردی)، دوره ۱۴، شماره ۲۸، ۲۶۷-۲۸۶.
- Ahadnejad, M., Jafari, M., & Jafari, N. (2017). Evaluation of the Infill Development Inner-cities texture with emphasis on quality of life indicators case study: Inner-city texture of Zanjan. *Journal of Research and Urban Planning*, 28, 1-20. (In Persian)
- Akbar Zadeh, F., Mosa Zadeh, H., Khodadad, M., & Mosa Zadeh, H. (2018). Investigating the Performance of Gorgan Municipal Management with the Good Urban Governance Approach. *Geography and Human Relationships*, 1(2), 139-153. (In Persian)
- Akbari, G. (2006). Social Capital and Urban Governance. *Geographical Researches Journal*, 83(8), 135-153. (In Persian)
- Akhoundi, A., Barakpou, N., Asadie, I., Basirat, M., & Taherkhani, H. (2008). Pathology of Forms of Municipal Government in Iran. *Human Geography Research*, 63, 135-165. (In Persian)
- Berkpou, N., & Asadi, A. (2006). *Urban Management and Governance*. Tehran: Art Publications. (In Persian)
- Bhaduri, S. (2020). *Unit-2 Urban Management and Management of Urban Services*. New Delhi: Indira Gandhi National Open University.
- Broccardo, L., Culasso, F., & Mauro, S. G. (2019). Smart City Governance: Exploring the Institutional Work of Multiple Actors towards Collaboration. *International Journal of Public Sector Management*, 32(4), 367-387.
- Carlton, B. (2014). *A Model for Municipal Institutional Capacity Analysis, FCM (Federation of Canadian Municipalities)*, Retrieved from <http://www.cardinalgroupp.ca/nua/aif/aif02.html>.
- Cento Bull, A., & Jones, B. (2006). Governance and Social Capital in Urban Regeneration: A Comparison between Bristol and Naples. *Urban Studies*, 43(4), 767-786.
- Dadvar Khani, F., Salmani, M., Farhadi, S., & Zohreh, Z. (2011). Good Governance for Rural Poverty Reduction Strategy. *Quarterly Journal of Human Geography*, 3(4), 103-120. (In Persian)
- De Guimarães, J. C. F., Severo, E. A., Júnior, L. A. F., Da Costa, W. P. L. B., & Salmoria, F. T. (2020). Governance and Quality of Life in Smart Cities: Towards Sustainable Development Goals. *Journal of Cleaner Production*, 253, 1-33.
- de Oliveira, J. A. P., Doll, C. N., Balaban, O., Jiang, P., Dreyfus, M., Suwa, A., ..., & Dirgahayani, P. (2013). Green Economy and Governance in Cities: Assessing Good Governance in Key Urban Economic Processes. *Journal of Cleaner Production*, 58, 138-152.
- Exchange, M., & Nejati, N. (2017). Multi-Level Governance of the Metropolitan Area in Line with the Neo-Regionalist Approach of Mashhad. *City Identity*, 31, 31-42. (In Persian)

- Gani, A., & Duncan, R. (2007). Measuring Good Governance Using Time Series Data: Fiji Islands. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 12(3), 367-385.
- Hataminejad, H., Bazrafkan, Sh., & Arvin, M. (2017). Analysis of the Role of Good Urban Governance Model in Reducing the Vulnerability of Urban Housing to Earthquakes. *Human Settlement Planning Studies*, 12(3), 599-617. (In Persian)
- Heil Moghadam, K., & Nouri Kermani, A. S. (2018). Investigating the Role of Urban Management in Smartening the City (Case Study: District 5 of Tehran Municipality). *Geographical Sciences (Applied Geography)*, 28, 267-286. (In Persian)
- Hekmatnia, H., Maleki, M., Mousavi, M., & Afshani, A. (2017). Analysis of Urban Good Governance in Iran (Case study: Ilam City). *Geographical Planning of Space*, 24, 143-152. (In Persian)
- Hosseini, A., Pourahmad, A., & Pajooan, M. (2016). Assessment of Institutions in Sustainable Urban-Management Effects on Sustainable Development of Tehran: Learning from a Developing Country. *Journal of Urban Planning and Development*, 142(2), 05015009.
- Hosseini, S. (2016). Analysis of Good Governance Indicators in Torbat Haydarieh: Emphasizing on the Citizens and Urban Managers' Viewpoints. *Motaleate Shahri*, 20, 43-52. (In Persian)
- Ismaeilzadeh, H., & Hemmati, M. (2012). Good Governance, the Solution to the Realization of a Good City. *Political & Economic Ettelaat*, 288(2), 110-102. (In Persian)
- Ismaeilzadeh, H., & Sarafi, M. (2006). The Role of Good Government in Urban Planning: Tehran Metro. *Modares: Human Science*, 10 (1), 1-28. (In Persian)
- Joseph, J. (2013). Resilience as Embedded Neoliberalism: A Governmentality Approach. *Resilience*, 1(1), 38-52.
- Korosteleva, E. A., & Flockhart, T. (2020). Resilience in EU and International Institutions: Redefining Local Ownership in a New Global Governance Agenda. *Contemporary Security Policy*, 41(2), 153-175.
- Lalehpour, M., Server, E., & Server, R. (2012). The Structure of Urban Management in Iran with Emphasis on the Physical Changes of Cities. *Quarterly Journal of Environmental Management*, 18, 35-58. (In Persian)
- Lyall, C., & Tait, J. (2019). Beyond the Limits to Governance: New Rules of Engagement for the Tentative Governance of the Life Sciences. *Research Policy*, 48(5), 1128-1137.
- Markus, G. B., & Krings, A. (2020). Planning, Participation, and Power in a Shrinking City: The Detroit Works Project. *Journal of Urban Affairs*, 42(8), 1141-1163.
- Morel, M., Balm, S., Berden, M., & van Amstel, W. P. (2020). Governance Models for Sustainable Urban Construction Logistics: Barriers for Collaboration. *Transportation Research Procedia*, 46, 173-180.
- Pourahmad, A., Piri, E., Mohammadi, Y., Parsa, S., & Heydari, S. (2018). Good Urban Governance in Urban Neighborhoods (Case: Marivan City). *Journal of Urban Economics and Management*, 6(24), 81-98. (In Persian)
- Rahnamaye, M., & Keshavarz, M. (2010). A Study of the Model of Good Governance and the Role of Government in the Management and Administration of Urban Affairs in Iran. *Journal of Urban Ecology Researches*, 1(1), 23-55. (In Persian)
- Sharifzadegan M. H., & Ghanouni, H. (2017). Analysis of the Relationship between Good Governance of Countries and Urban Quality of Life. *Social Welfare Quarterly*, 66, 185-221. (In Persian)
- Sheng, Y. K. (2010). Good Urban Governance in Southeast Asia. *Environment and Urbanization Asia*, 1(2), 131-147.

- Statistical Center of Iran. (2016). *Azarshahr Census Data*. East Azerbaijan, Iran. (In Persian)
- Taher Mousavi, Z., & Qara Daghi, R. (2019). Evaluating the Performance of East Azarbaijan Municipalities Based on Good Governance Indicators. *General Management Policy*, 11(1), 27-38. (In Persian)
- Taşan-Kok, T., Atkinson, R., & Martins, M. L. R. (2020). Hybrid Contractual Landscapes of Governance: Generation of Fragmented Regimes of Public Accountability through Urban Regeneration. *Environment and Planning C: Politics and Space*, 1-21, In press.
- United Nations. (2019). *World Urbanization Prospects, the 2018 Revision*. New York: Department of Economic and Social Affairs Population Division.
- Yang, H. (2021). Holistic Governance: An Explanatory Framework, In: *Urban Governance in Transition* (pp. 57-95). Singapore: Springer.
- Ziari, K., Nikpay, V., & Hosseini, A. (2013). Measurement the Level of Citizen Participation in Urban Management Based on Urban Good Governance: A Case Study for Yasouj. *Journal of Housing and Rural Environment*, 141, 69-86. (In Persian)
- Ziari, K., Yadollahnia, H., & Yadollahnia, H. (2020). Urban Management Performance Analysis with Emphasis on Good Governance Indicators from the Citizen's Perspective; The Case Study: Sari City. *Journal of Research and Urban Planning*, 40, 1-16. (In Persian)

